

GELOVEN DOOR ELKAAR

Serie “Eigenlijk geloof ik niets”...maar wat dan wel?’

Geloven – hoe kom je daartoe, hoe begint het in je? Eigenlijk houdt dit mij veel meer bezig dan de vraag wat we nog wel en niet meer kunnen geloven. Misschien komt het omdat ik een groot deel van mijn tijd doorbreng op een school met zeer verschillende mensen, jong en oud, arm en rijk, alles door elkaar, en dat ‘geloven’ daar praktisch geen rol meer speelt of misschien zelfs als onderwerp gemedend wordt. Het is vooral geloven in jezelf en in je eigen kracht, waar het om gaat. Geloven zoals hier, in relatie tot iets dat ons leven overstijgt, een geloven als niet-weten en dat ontstaat, misschien, in je onzekere binnenwereld – hoe kan dat nog beginnen als de sociale verwachtingen waaraan je moet voldoen zozeer in een andere richting wijzen, naar sterk staan, trots zijn, laten zien wat je durft. Het probleem is niet dat geloven niet meer vanzelfsprekend is. Dat lijkt mij alleen maar goed. Maar wel dat we elkaar in een steeds hoger tempo zoveel opdringen dat ‘moet’, dat dit ons ‘geloven’ in de weg zit. Terwijl het toch, zo voel ik het althans, van onmisbare waarde is voor wie wij zijn als mens: om elkaar echt te kunnen blijven verstaan; en dus ook om recht en vrede in de wereld zoveel mogelijk te kunnen bewaren.

Dat dit ingewikkeld kan zijn, werd mij begin september weer eens duidelijk toen ik met 100 leerlingen van 4 vwo en een paar collega’s op werkweek was in de Veluwe bossen. We spraken over wat ieder zoal doet in het weekend. Een van de jongens, opgroeiend in een moslimfamilie, vertelde hoe belangrijk voor hem ‘geloven’ is, het geheel van godsdienstige gebruiken, feesten en verhalen, dat zijn leven thuis een sfeer geeft waar hij zich vertrouwd en gelukkig in voelt. Natuurlijk vroegen anderen hem wat hij dan precies geloofde en meende te weten over die God die hij Allah noemt en waarom de profeet zo belangrijk voor hem is. Hij kon die wat-vragen verbazingwekkend precies beantwoorden, voorzien van citaten uit de Koran, met respect voor Gods alwetendheid, almacht en barmhartigheid en dus met het besef van zijn eigen niet-weten van God. Ik was verwonderd én nieuwsgierig tegelijk. Wat was dit voor soort ‘geloven’, hoe kwam hij daartoe, hoe ontwikkelde zich dat geloof in hem? Het was niet alleen een vaag besef van transcendentie. Maar ook niet een onwrikbare overtuiging waarin allerlei beelden vaststaan. Als andere leerlingen hem kritische vragen stelden over zijn geloof, naar de traditionele rol waar het meisjes en vrouwen toe dwingt, naar het geweld dat eruit voort kan komen, dan bleek dat hij wel degelijk ook goede scholing had gehad, kennis verworven, woorden geleerd, verhalen gehoord, de tools om er ook kritisch over te kunnen denken. Maar steeds sprak hij niet alleen over de islam, van buitenaf, maar van binnenuit, opgroeiend in zijn levendige religieuze traditie.

Andersom stelde hij ons ook lastige vragen. Geen enkele andere leerling of docent in de kring kon werkelijk iets vertellen over zijn of haar religieuze traditie of ervaringswereld. We kwamen niet veel verder dan ‘eigenlijk geloof ik niets’. Ik deed een poging, vertelde over deze levendige Dominicusgemeente en dat die belangrijk voor mij is. Maar hoe kon ik kort zijn rechtstreekse vraag beantwoorden wat christenen in ‘s hemelsnaam bedoelen als ze Jezus ‘Zoon van God’ noemen? Het was een goed en open gesprek, maar het triggert mij nog steeds: zijn wij in onze geseculariseerde, liberaal-christelijke wereld niet te gemakkelijk en zelfgenoegzaam gaan denken dat we boven ‘geloven’ staan; zijn we niet iets belangrijks kwijtgeraakt dat deze jongen nog wel had, in onze ge-demythologiseerde cultuur, iets dat we toch nodig hebben om waarachtig verder te kunnen, niet alleen met ons ‘geloven’, maar helemaal, met onze manier van leven? En staan we niet met de mond vol tanden als we werkelijk een dialoog willen voeren met andere vormen van geloof, zoals de islam, juist nu dat zo nodig is? Het contrast van het zich ontwikkelend geloofsperspectief van deze jongen met ons gebrek daaraan, roept nog steeds allerlei vragen bij me op, zoals over het niet synchroon lopen van de ontwikkelingen in de ene en de andere geloofstraditie en de wereldwijde spanningen die dat oproept. Maar het confronteerde mij vooral met het gegeven dat wij het in onze westerse maatschappij wel heel moeilijk hebben gemaakt voor opgroeiende generaties om nog tot een persoonlijke, doorleefde vorm van ‘geloven’ te komen, laat staan deel te nemen aan een geloofsgemeenschap, zonder je te verbijzonderen en je zelfs enigszins te vervreemden van de seculiere wereld om je heen.

Maar misschien ben ik te somber en is dit van alle tijden? In het eerste hoofdstuk van het evangelie van Johannes blijkt dat ook daar en toen het hoe van ‘geloven’ helemaal geen vanzelfsprekendheid is geweest. Het begint met Johannes de Doper. Zijn antiprogramma is de officiële religie, met een kaste van godsdienstige leiders die de leefregels in de stad bepalen. Voor hem is dat helemaal geen ‘geloven’. Hij trekt zich daaruit terug, gaat naar de Jordaan, hij doopt met levend, stromend water in de hoop een nieuwe bron van geloven aan te kunnen boren die voortkomt uit de geest. Dat wil zeggen: uit het verlangen waarvan hij voelt, ja zeker weet dat het leeft, niet alleen in zichzelf maar ook in alle anderen die zich niet thuis voelen in het bestaande; een verlangen dat verder gaat dan wat te bevredigen is, naar iets echt anders dan wat we al kennen, inclusief de

voorstellingen van God en alle geboden die daaruit voortkomen. Deze Johannes wijst twee van zijn leerlingen door naar Jezus, de ene heet Andreas, de andere is vermoedelijk de schrijver van het evangelie zelf. Wat volgt is een aanstekelijk spel van actie en reactie in omkijken, vooruit zien, omzien naar elkaar en elkaar doorzien. In dat kijken, zien en wijzen komt Jezus centraal te staan. Ze willen weten 'waar hij vandaan is', wie hij nu werkelijk is. Ze horen van Johannes: 'Hij is de messias, Lam van God. Hij is de wegwijzer, niet ik.' Ze voelen zich aangesproken in hun verlangen, bevestigd in hun bestaan. Het is een keten van ontmoetingen van mensen die, we weten niet hoe, in Jezus en via hem in elkaar iets vinden, herkennen, dat tegelijk persoonlijk en universeel is. Zoiets als 'je diepste naam'. Ik noem het maar Geest, Liefde, Verlangen naar iets dat alle grenzen te buiten gaat. In elk geval niet naar de gesloten wereld van een godsdienstig bolwerk waarin ieder een vaste naam en plaats heeft, maar naar een nieuwe, grotere ruimte van vrijheid, zonder angst. Zo ontstaat in hen het vertrouwen, durven ze zelf aanstootgevers te worden, haast zonder woorden, gewoon in de beweging, door wat ze in de ander zien dat gebeurt. Ik hoor dit vandaag als een overtuigend verhaal over hoe je tot 'geloven' kunt komen: doordat je het overneemt van iemand in wie je een diepte, een inspiratie of verborgen leven ontmoet dat aanstekelijk op je werkt; doordat iemand dat in jou opwekt, jou enthousiast maakt, inspiratie geeft en je zelf kunt gaan zeggen: 'Voor wie ik liefheb' wil ik heten.

Wat betekent dit dan voor mijn vertwijfeld vragen naar het hoe van geloven in onze tijd? Dat houdt niet meteen op en het wordt niet opgelost, maar het komt wel in een ander licht te staan. Want misschien is het niet zo erg als ik soms denk dat het is, dat wij afscheid nemen van vormen van 'geloven' die niet meer hetzelfde houvast kunnen bieden als voorheen. Of misschien zie ik te weinig wat er toch is en zegt dat iets over mijn eigen gebrek aan vertrouwen. Blijkbaar kan ik leerling worden van een leerling, als die mij wijst op iets dat ik eerst zelf niet zag. Wat mij wel ongelooflijk belangrijk lijkt: dat we elkaar blijven stimuleren, de verhalen blijven vertellen, elkaar de aanstoot geven om ons verlangen wakker te houden: naar die ruimte van vrijheid waarin je het aandurft om van alles achter je te laten dat belangrijk lijkt en het niet is, al die beelden die je opzwepen tot concurrentie en consumptie. En dat we elkaar helpen, om van je af te houden wat je verslaaft, om niet te gaan geloven in een leven waarin alles beheersbaar en maakbaar lijkt, inclusief wie je zelf bent.

Als ik in deze spannende, uitdagende tijd met een hoopvolle blik naar de wereld kijk, dan zie ik allerlei ontwikkelingen waarin dit verlangend geloven wel degelijk zichtbaar wordt. Je ziet het overal waar bestaande structuren van beheersing en overheersing niet meer functioneren. In productie en consumptie die kleinschaliger en groener worden; in de uitoefening van macht, die niet meer top-down en vanuit achterkamers plaats kan vinden; in de relaties tussen vrouwen en mannen die ons niet langer kunnen vasthouden in rolpatronen; in de aandacht voor onze binnenwereld, die ons langzaam maar zeker afwendt van uiterlijk vertoon en prestatiedrang. We zien het aan de tempeltorens op de Zuidas, die hun Babylonische pretentie verliezen en woonbaar worden gemaakt; aan de vernieuwing van het onderwijs, waarin we beter naar leerlingen luisteren en ze uitdagen om volwassen te worden, in plaats van alleen gehoorzaam te zijn.

Het klinkt vaag misschien, maar we kunnen elkaar alleen aanzetten tot geloven als het zoiets is als een fundamenteel vertrouwen in de ander dat in alle structuren gaat doorwerken; een geloven als kracht van het niet-weten en het niet-heersen, die het nieuwe, het onverwachte kans geeft te ontstaan. Een kracht die ons kan openen naar elkaar, in wat er hier en nu gebeurt; die ons beter doet zien wie we zijn en kan maken dat we daarin groeien tot volwassen mensen die elkaar verstaan in een geest die verbindt. Is dat ingewikkeld? Misschien toch niet. Johannes zegt mij: 'Kom, kijk en zie!' Als ik dat doe, kan ik zelfs blijven geloven, zonder iemand uit te sluiten, in die bijzonder geïnspireerde mens, Jezus van Nazareth, en die oude namen, 'Lam van God', 'Zoon van God', Messias, opnieuw gaan verstaan. Het lijkt me een belangrijke stap voorwaarts als wij de schroom achter ons laten en het gaan aandurven om dit oorspronkelijke verlangen en vertrouwen in ons weer gewoon 'geloven' te gaan noemen:

Eigenlijk geloof ik wél
met vallen, opstaan en niet-weten.
En zelfs wanneer het is alsof Gij niet bestaat,
vertrouw ik dat Gij Liefde zijt en Leven
en dat in deze Liefde
Gij ons ziet, in hoe wij zijn,
zoals wij U zien in elkaar.

Germain Creyghton